

ІСТОРІЯ ФІЛОСОФІЇ

УДК 122/129: 022.33

DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2020/2.15>**Тарасюк Л.С.**

Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського

ДІАЛЕКТИКА ЦІЛІСНОСТІ В ІСТОРІЇ ФІЛОСОФІЇ

Мета дослідження – здійснити ретроспективний аналіз діалектики цілісності; розкрити, що пріоритет цінностей зумовлюється світоглядною культурою людини; обґрунтувати діалектику цілісності, що є необхідним моментом буттєвих змін. Методологія дослідження спирається на принципи історизму, об'єктивності, системності, філософсько-історичного аналізу. Наукова новизна полягає у філософсько-антропологічній концептуалізації діалектики цілісності як чинника стабілізації людського буття і його креативної дестабілізації задля самореалізації людини в сучасних ускладнених соціокультурних контекстах. Обґрунтовано варіативність методологічних позицій і, відповідно, осмислення не лише самої сутності людської цілісності, її діалектики, а й багатогранності способів її осягнення. Розкрито багатомірність цілісності в її історичних, соціальних, філософсько-антропологічних, культурологічних вимірах. Діалектика цілісності розкривається як категорія буття людини в її цілісності духовно-душевного-тілесного. У суспільстві цілісність людини проявляється в її комунікативності та впливі на довколишній світ. Здійснено багатомірний розгляд людини, її природного й соціального буття, основ становлення цілісності особистості. Проаналізовано соціокультурний і філософсько-антропологічний підхід до цілісності як одного з адаптаційних механізмів у подоланні конфліктів, зовнішніх і внутрішніх у сучасному суспільстві ризику.

Результати наукового дослідження дають змогу запровадити новий філософський підхід до осмислення поняття цілісності як соціокультурної проблеми й розширити діапазон досліджень, предметом яких стає людина, що відновлює цілісність у вимірах буття. У результаті теоретичних пошуків отримано висновки й положення, які мають практичну цінність для саморозгортання цілісності особистості. Вони можуть бути рекомендовані для розроблення стратегій формування громадянського суспільства й інститутів соціального партнерства та соціальної відповідальності в Україні.

Ключові слова: діалектика, цілісність, людина, буття, суспільство, філософсько-історичний аналіз.

Постановка проблеми. В умовах сучасної соціокультурної реальності, коли попередні світоглядні ідеали втратили своє значення, а суспільство має величезну потребу в нових ціннісних настановах, дослідження проблеми цілісності особистості має вагоме значення. Радикальні зміни, що відбуваються в сучасній культурі, відкриття нових перспектив людини, ускладнення моделей її життєтворчості супроводжуються фрагментаризацією її буття, яке втрачає свою цілісність. Прискорення процесів глобалізації є викликом для сучасної людини, яка постійно втрачає й відтворює свою ідентичність. У цій ситуації актуалізується питання про цілісність людини у мінливому світі, що є викликом сучасній філософській антропології й потребує верифікації її методологічних положень і світоглядних орієнти-

рів. Для більш повного осягнення поняття «цілісність» розглянемо його діалектику. Цілісності притаманна універсальність, категорії є формами відображення в мисленні універсальних законів об'єктивного світу. Цілісність можна уявити як кристал, грані якого є діалектичними категоріями. Пари діалектичних категорій протилежні, але водночас усі категорії взаємодоповнюють одна одну. Буття характеризується живою рухливістю, переходами, протилежностями. Мислення відображає всезагальні риси, відносини, зв'язки розвитку буття. Це відображення проявляється в основних законах діалектики. Проте складність універсальних зв'язків не вичерпується трьома основними законами діалектики. Крім них, діалектика поєднує в собі й неосновні закони, зміст яких полягає у співвідношенні певних категорій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В історії розвитку та становлення особистісного й соціокультурного буття людини досягнення цілісності пройшло досить складну еволюцію. Центральним поняттям досліджень цілісності людини зробили такі вчені, як Платон, М. Бердяєв. Платон назвав любов жагою цілісності та прагненням до неї. М. Бердяєв зазначив, що кожна людина сумує за своєю цілісністю. На думку Платона, через любов чоловіка й жінки долається розрив і відчуженість у бутті людини. Сучасні філософи І. Лоський, О. Лосєв, І. Пригожин розкривають ідею цілісності особистості через інтуїцію та інтуїтивне споглядання (І. Лоський, О. Лосєв); концепцію синергетики й самоорганізації (І. Пригожин). Д. Бом, Н. Вінер, І. Пригожин, С. Гроф, В. Франкл, П. Берже, І. Помо, К. Відаль та інші зазначають, що будь-які підходи до дослідження проблем людини як багатопланової системи повинні нести в собі цілісний підхід. Темі цілісності присвячені роботи таких учених: С. Франка, В. Зеньковського, С. Левицького, М. Лоського, І. Євламписва, Б. Ємельянова, А. Галактіонова. Названі вчені визначають цілісність як самовдосконалення, саморозвиток, наповнення сенсом свого буття через розкриття своєї внутрішньої людини. Оскільки одним із ключових понять, що відображає основний сенс цілісності, є соборність, то важливу роль у дослідженнях відіграли концептуальні викладки М. Бердяєва, В. Соловйова, П. Флоренського, І. Вошиніна, П. Тулаєва, А. Гулиги, В. Сагатовського, П. Гайденко, С. Хоружого. Принцип цілісності як основоположний поданий у роботах слов'янофілів, а також ідеологів, космістів, символістів.

Шлях філософського осмислення цілісності від ідеї трансцендентального до онтологічного горизонту наведений у роботах Е. Гуссерля, М. Гайдегера, М. Шелера, Х. Плеснера, М. Мерло-Понті, М. Мамардашвілі. Значне поле дослідження присвячене соціально-когнітивному й диспозиційному аспектам становлення цілісності особистості (Ф. Шлейєрмахер, В. Дільтей, Х.-Г. Гадамер, П. Рікер). Психоаналітичний аспект проблеми виражений у роботах З. Фрейда, К. Юнга, Е. Фромма, А. Адлера, В. Франкла, К. Хорні, С. Грофа, Е. Еріксона, Г. Салівана.

У вітчизняній філософії є низка важливих досліджень цілісності людини. Насамперед це дослідження проблеми духовного, зосередженого на принципах духовно-матеріальної єдності світу, цілісності людського буття, що відтворюють динаміку процесу становлення ноумену духовності

(В. Бех, І. Степаненко), наголошують на діяльній природі суб'єктивованих та об'єктивованих форм духовності саме через цілісність (С. Кримський). Сучасний вітчизняний учений В. Калуга в наукових розвідках обґрунтовує: щоб стати цілісним, потрібно позбутися, а не набути. Тобто цілісна людина відновлює сповна свою природу, позбуваючись усього привнесеного в неї як надлишкового: від внутрішньої дезінтеграції до концентрації на власній цілісності.

Постановка завдання. Мета публікації – з огляду на історичний досвід, здійснити діалектичний розгляд цілісності в буттєвих вимірах сучасної людини та її практиках самовизначення, саморепрезентації та уявлення себе іншою з урахуванням реалій суспільства ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Діалектика є сучасною загальною теорією розвитку всього суцього, яка адекватно відображає його еволюцію в законах, категоріях і принципах. Розвиток – це закономірна якісна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів, яка має незворотний і спрямований характер. Це – загальна властивість матерії, її найважливіша ознака. Розвиток – це насамперед зміна, рух, але не будь-яка зміна є розвитком. У процесі розвитку створюється нове, необхідне, здатне до саморуху, самовідтворення. Саморух і саморозвиток – важливі моменти діалектики як теорії розвитку. Саморозвиток «генетично» виростає з саморуху як невід'ємного атрибута матерії. Саморух відображає зміну явища, речі під дією внутрішніх суперечностей, їм притаманних. Рух – це будь-яка зміна, це внутрішньо пов'язана єдність буття й небуття, тотожності й відмінності, стабільності й плінності, того, що зникає, з тим, що з'являється. Тому розвиток можна вважати вищою формою руху. Діалектика як теорія розвитку опирається на такі фундаментальні поняття, як зв'язок, взаємодія, відношення. Поняття зв'язку є одним із найважливіших у діалектиці. Для розуміння діалектики як теорії розвитку важливим є поняття взаємодія, що відображає процеси взаємовпливу різних об'єктів один на одного. Г. Гегель стверджував, що взаємодія постає «взаємною причинністю» взаємно зумовлених субстанцій [3, с. 135].

Категорії – це універсальні форми людського мислення. Для діалектики характерним є формування парних категорій, які відображають «протилежні», «полярні» сторони цілісних явищ. Серед розмаїття зв'язків реального світу філософське пізнання виділяло різні типи всезагальних зв'язків. Поняття про такі зв'язки можуть бути

об'єднані у дві групи категорій. Наведемо коротку характеристику цих категорій. Перша група поєднує детермінаційні зв'язки. До неї належать категорії: «сутність – явище», «причина – наслідок», «необхідність – випадковість», «можливість – дійсність». Другу групу становлять категорії, що відображають «організацію», «побудову буття». Це такі категорії, як «одиничне – загальне», «форма – зміст», «частина – ціле» тощо. У діалектичних категоріях простежується цілісність.

Цілісність можна визначити як максимальний прояв якостей людини, яка дає змогу реалізовувати себе й створювати власну реальність. Знання, які набуває людина, нікуди не зникають, а трансформуються в мудрість. Це нагадує нам про один із діалектичних законів: взаємний перехід кількісних змін у якісні. Щоб з'ясувати сутність закону взаємного переходу кількісних змін у якісні, його прояви й діяння, необхідно розкрити зміст таких категорій, як якість, кількість, властивість, міра, стрибок. Якість – це тотожна буттю визначеність. Якщо річ утрачає визначеність, то вона втрачає і свою якість. Однак таке визначення ще не дає повного уявлення про якість речі. Розрізняють якість як безпосередню визначеність, що сприймається органами чуття, і якість як сукупність суттєвих властивостей речі, що сприймається опосередковано через мислення, абстрагування. Якість і відчуття – це одне й те ж, уважав Л. Фейербах. Властивість як категорія визначає одну зі сторін речі. Якість речі визначається виключно через її властивості. Між властивістю і якістю існує діалектичний взаємозв'язок. Поняття якості в буденному й філософському розумінні не збігаються. Отже, є така якість, яка сприймається відчуттям (може йтися про відчуття несуттєвих властивостей предмета), і якість як філософська категорія, котра означає сукупність суттєвих властивостей предмета, з утратою яких предмет неодмінно втрачає свою визначеність. Суттєві властивості речі не сприймаються на рівні відчуттів, бо є результатом теоретичного узагальнення. Г. Гегель стверджував, що якість – це «сутнісна визначеність» [3, с. 205]. Кількість – філософська категорія, що відображає такі параметри речі, явища чи процесу, як число, величина, обсяг, вага, розміри, темп руху, температура тощо. За висловлюванням Г. Гегеля, кількість – це «визначеність у межах цієї якості» [3, с. 205]. Спочатку кількісні зміни не зачіпають якості предмета, і тому на це не завжди звертають увагу, зауважує Г. Гегель [3, с. 206]. Якісні зміни, що відбуваються в об'єктивному світі, здійснюються лише на підставі кількісних змін. Іншого шляху до появи нового просто не існує.

У гегелівській філософії взаємоперехід кількісних змін у якісні постає як закон мислення, логіки. Однак сутність цього закону й полягає в тому, що він має стосунок не лише до мислення, логіки, а й до самої дійсності, її розвитку. Кожний перехід кількісних змін у якісні означає водночас і перехід якісних змін у нові кількісні зміни. Зміна буття – сутність не лише переходу однієї величини в іншу, а й перехід якісного в кількісне й навпаки. Проводячи аналогію, можна зазначити, що набуття цілісності особистості відбувається через кількісні зміни, які трансформуються в якісні. Єдність, взаємозв'язок і взаємозалежність якості й кількості виявляються в понятті «міра». Будь-який предмет, явище, процес мають свою міру, тобто якісно-кількісну визначеність. Міра – це межа кількісних змін, у якій предмет залишається тим, чим він є, не змінюючи своєї якості як сукупності корінних його властивостей. Порушення міри предмета зумовлює перехід в інше. Стара якість зникає, а нова виникає. Разом із тим виникає й нова міра. Так відбувається розвиток усього сущого.

Важливою категорією в розумінні закону взаємного переходу кількісних змін у якісні є стрибок. У діалектиці взаємозв'язку кількісних і якісних змін стрибок означає перехід від старої якості до нової. Перехід від старої якості до нової є переломом у розвитку, переривом неперервності. Категорія стрибка дає уявлення про момент або період переходу до нової якості. Момент стрибка є й переходом, і набуттям нової якості, що цілеспрямовано веде людину до своєї цілісності, до свого духовного «Я», до свого онтологічного сутнісного ядра.

Отже, закон взаємного переходу кількісних змін у якісні конкретизується через низку категорій (якість, кількість, властивість, міра, стрибок), котрі дають цілісне уявлення про його зміст як загального закону розвитку. Цей закон розкриває внутрішній механізм переходу до нової якості в будь-якій сфері об'єктивної дійсності, відповідаючи на запитання, як, яким чином відбувається розвиток і рух усього сущого. Свою цілісність особистість набуває через переходи кількісних змін у якісні, що дає їй можливість усе більш повного саморозгортання своїх здібностей і можливостей. Цілісна, цілеспрямована людина нагадує нам про основу, начало, тобто принцип, що є підґрунтям внутрішнього переконання людини. Аналізуючи діалектичні категорії, можна провести аналогію: важливим принципом набуття цілісності є розвиток, саморозвиток, саморозгортання особистості. У цьому процесі можна спостерігати всі дії діалектичних законів і категорій. Як бачимо, у філо-

софському розумінні основні закони діалектики й постають як основоположні, фундаментальні принципи й буття, й усвідомлення об'єктивної дійсності. Тому можна зазначити, що до розуміння проблем необхідно залучати принцип причинності, системності та цілісності. У більш широкому тлумаченні це й принципи відображення, історизму, матеріальної єдності світу, практики, невечерності властивостей матерії тощо.

З'ясовуючи закони діалектики, ми користувалися такими поняттями, як зв'язок, взаємодія, відношення, кількість, якість, властивість, міра, стрибок, відмінність, суперечність, протилежність, антагонізм, заперечення тощо. Ці поняття в діалектиці базові й мають статус категорій. Що відображають такі категорії? Що це дає нам для осягнення поняття цілісності? У категоріях діалектики відображаються найбільш загальні суттєві ознаки, зв'язки, властивості, відношення речей, що мають місце в об'єктивній дійсності. Ці загальні ознаки з'ясовуються людьми в процесі пізнання, їхньої предметно-практичної діяльності, і це має для людини вагоме значення. Людина може висловити свої думки багатьма способами (звуками, малюнками, знаками, фарбами, мімікою, жестами, готовими виробами тощо). Однак універсальним засобом вираження думки є мова, чим духовно багатша людина, тим багатшою, розвиненішою, виразнішою є її мова, і, навпаки, виразна, розвинена мова свідчить про розвиненість самої людини, про що й зазначали мислителі різних епох. Мислення людини – це процес відображення світу в поняттях, категоріях, судженнях, умовиводах, концепціях, теоріях і відповідність цьому у своєму бутті. І це відображення тим багатше, чим більше є понять категорій, слів, що мають узагальнення. Тому більш досконала узагальнювальна мова є свідченням більш розвиненого, обдарованого народу. Що становлять категорії? Категорії – це універсальні форми мислення, форми узагальнення реального світу, у котрих знаходять своє відображення загальні властивості, риси й відношення предметів об'єктивної дійсності. Для більш конкретного розуміння цього питання варто розкрити сутність процесу абстрагування, що є підґрунтям створення таких категорій.

У категоріях діалектики фіксується, відтворюється загальне в речах. Категорії є результатом дуже високого рівня процесу абстрагування. У них фіксується не просто загальне, а найзагальніше. Скажімо, у такій категорії, як матерія, відображаються найбільш загальні властивості

навколишньої дійсності. Шляхом абстрагування в процесі пізнання від конкретних властивостей і концентрації уваги на більш загальних аж до найзагальніших і встановлюється така найзагальніша категорія, як «матерія». Ось приблизний шлях такого абстрагування: слово «троянда» (має конкретну визначеність). Далі долучаємо слово «квітка». Воно охоплює всі квіти, що є в дійсності. Слово «рослина» містить у собі весь рослинний світ і є більш широкою абстракцією. На цьому шляху більш загальним буде поняття «живе», яке охоплює не лише весь рослинний світ, а й тваринний. Поняття «живе» має вже дуже високий рівень абстрагування. І, нарешті, поняття «матерія» фіксує в собі найзагальніше, бо в ньому зібрано все те, що існує об'єктивно, тобто поняття «матерія» має найвищий рівень узагальнення й тому має статус категорії. Ці приклади засвідчують, що все у світі перебуває в універсальній цілісності, сама людина від своєї первопричини також є цілісною. Світ хаосу намагається розщепити індивіда, але завдання людини саме набутти та зберегти свою неповторну й унікальну цілісність і здійснити своє вище призначення в цьому світі.

Кожна наукова галузь має свій понятійний апарат. Однак, на відміну від категорій діалектики, він може бути застосований лише до конкретної галузі знань. Скажімо, економічна наука має такі поняття, як «вартість», «прибуток», «товар», «ціна» тощо. Категорії діалектики можуть бути застосовані в процесі пізнання в будь-яких сферах дійсності, оскільки вони фіксують найзагальніше в усіх речах, явищах і процесах об'єктивного світу. Вони мають статус всезагальності. Із цього випливає методологічне значення категорій у процесі пізнання різних сфер дійсності. Категорії діалектики виробляються в процесі суспільно-історичної практики людини й відображають об'єктивну дійсність у певних конкретно-історичних умовах. Зі зміною умов у процесі розвитку суспільної практики, знань змінюється й наше уявлення про зміст діалектичних категорій. Вони збагачуються, наповнюються новими відтінками. Кожний предмет, річ, явище становлять єдність одиничного, загального й особливого. Категорії одиничного, особливого й загального мають вагоме значення в процесі пізнання. Вони відображають його рух, логіку, послідовність. Процес пізнання є сходженням від одиничного до особливого й від особливого до загального – це неминучий об'єктивний закон пізнання [9, с. 165].

Підсумовуючи, можемо зазначити, що категорії діалектики – універсальні логічні форми мислення, у яких відображаються загальні зв'язки,

властивості й відношення, що мають місце в об'єктивній дійсності. У категоріях сконцентровані досвід і предметно-практична діяльність багатьох поколінь людського суспільства. Усі категорії діалектики можна поділити на два види: субстанційні й співвідносні. Ідеться про категорії як загальні поняття, котрі вживаються окремо, безвідносно до інших. До таких категорій належать категорії: «матерія», «простір», «час», «стрибок», «міра», «суперечність» тощо. Вони фіксують певні загальні властивості об'єктивної дійсності, але не надають безпосереднього уявлення про зв'язки цих категорій з іншими. Стосовно ж категорій співвідносних, то вони є органічно пов'язаними одна з одною, у процесі пізнання передбачають одна одну; з'ясувавши одну, не можна не враховувати іншу. До таких категорій зараховують «сутність» і «явище», «форму» і «зміст», «можливість» і «дійсність», «частину» і «ціле» тощо. Зв'язки між ними об'єктивні, суттєві, внутрішні, загальні й повторювані. Тобто якщо йдеться про форму, то вона неминуче передбачає і зміст; якщо ми з'ясували сутність, то лише шляхом вивчення (аналізу) явищ; якщо ми маємо наслідок, то варто з необхідністю шукати його причину. Для пізнання змісту речі, її сутності, причин існування немає іншого шляху, крім пізнання її форми, конкретних проявів, наслідків тощо. Отже, співвідносні категорії діалектики надають уявлення про закономірні, необхідні зв'язки між ними як результат відображення необхідних зв'язків, що існують в об'єктивній дійсності.

Висновки, що впливають з вищевикладеного, можна звести до кількох основних положень. Через діалектичні закони й категорії можна простежувати цілісність і людини, і її буття. Діалектика як загальна теорія розвитку дає ключ до розуміння його сутності, відображає реальні процеси в природі, суспільстві й мисленні такими, якими вони є в дійсності. Оскільки весь навколишній світ перебуває в русі, зміні й розвитку, діалектика в основі неминуче має виходити із цієї загальності. Вона й відтворює в мисленні всі процеси дійсності в узагальненій формі з урахуванням їх суперечливості, змін, плинності, взаємопереходів, становлення нового. Тому діалектика й має категорійний апарат, закони й принципи, котрі адекватно відображають у мисленні зміни й взаємопереходи, оскільки самі є рухливими та змінними. Без розуміння цього, без урахування діалектики суперечностей і рушійних сил розвитку в будь-яких природних і суспільних системах об'єктивної дійсності істинне пізнання неможливе.

У своєму розвитку людство нагромадило величезний досвід узагальнення об'єктивної дійсності, що дало змогу розкрити її закони, виділити категорійний апарат для з'ясування сутності речей, виробити методи й форми пізнання, показати всю складність і діалектичну суперечливість пізнання. Тому теорія пізнання не може не бути діалектичною, не може обійтися без законів діалектики, її категорій і принципів. Іншими словами, закони, категорії та принципи діалектики є водночас і законами, категоріями й принципами самої теорії пізнання.

У наш стрімкий час як ніколи необхідна нестандартність, гнучкість мислення, рухливість понять, що здатні відтворити в мисленні таку рухливість в об'єктивній дійсності, бо консерватизм думки, схильність до застарілих понять є серйозним гальмом на шляху пізнання світу, що змінюється. Діалектика як логіка мислення цілком відповідає цим вимогам сучасності. Вона є логікою узагальнення світу, переходу від незнання до знання, від явища до сутності, від сутності одного порядку до сутності більш високого тощо. Діалектика як логіка відтворює в мисленні процес пізнання в усій його складності й суперечливості, взаємопереходах протилежностей. Тому сама логіка не може не бути діалектикою. Закони діалектики відображають те, що є в самій дійсності. Вони становлять основний зміст об'єктивної діалектики, яка виявляється в мисленні людини й становить основний зміст суб'єктивної діалектики. Звідси випливає, що закони діалектики, закони пізнання й закони мислення не можуть бути різними. Вони є однако-вими, єдиними, тотожними й відтворюють лише різні аспекти діалектики: онтологічний, логічний і гносеологічний. Г. Гегель зазначив, що загадковість значення категорій народжує діапазон уявлень про роль категорій. Філософ обґрунтував так: «Діалектикою ж ми називаємо вищий розумний рух, у якому такі, які здаються безумовно розділеними, моменти переходять один в одного завдяки самим собі, завдяки тому, що вони суть, і припущення їх роздільності знімається. Діалектична іманентна природа самого буття і ніщо в тому і є, що вони свою єдність – становлення – знаходять як свою істину» [9, с. 533].

Отже, класифікація категорій з підстав діалектики цілісності, визначеності, обумовленості свідчить про багатоаспектність значення категорій у площині історико-філософського аналізу. Вони постають як відображення об'єктивної дійсності, демонструючи своє онтологічне значення. Категорії розглядають як інструментарій проекту-

вання бажаної визначеності й обумовленості нової єдності (цілого і його частин), і в цьому є їх практиологічна цінність. Сутність кожної діалектичної категорії є своєрідною гранню цілісності, можна сказати, її якістю. Категорії взаємопов'язані між собою й за певних умов переходять одна в одну: випадкове стає необхідним, одиничне – загальним, кількісні зміни тягнуть за собою зміни якості, наслідок перетворюється на причину тощо. Цей плинний взаємозв'язок категорій є узагальненим відображенням взаємозв'язку явищ дій-

сності. Усі категорії є категоріями історичними, так що не існує й не може існувати якої-небудь однієї нерухомої системи категорій, наданої раз і назавжди. У зв'язку з розвитком мислення й науки виникають нові категорії (наприклад, «інформація»), а старі наповнюються новим змістом. Будь-яка категорія в реальному процесі людського пізнання, у науці існує тільки в системі категорій і через неї. Взаємодія категорій свідчить про універсальність світу, його зв'язків, а тому й про цілісність людини й буття.

Список літератури:

1. Бердяев Н. Самопознание. Харьков, 1998. 624 с.
2. Беляев И.А., Максимов А.М. Целостность и свобода человека : монография. Екатеринбург : Дом издательства Уральского университета, 2004. 180 с.
3. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук : в 3 т. Москва : Просвещение, 1974. Т. 1 : Наука логики. 452 с.
4. Гегель, Г.В.Ф. Феноменология духу. Київ : Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2004. 494 с.
5. Кант И. Критика чистого разума. Київ : Юниверс, 2000. 736 с.
6. Лосев А.Ф. Платон и Аристотель. Москва, 1994.
7. Малахов В. Етика спілкування : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2006. 400 с.
8. Малахов В. Право бути собою. Київ : ДУХ І ЛІТЕРА, 2008. 336 с.
9. Надольний І.Ф., Андрущенко В.П., Губерський Л.В. Філософія : навчальний посібник. Київ : Вікар, 2006. 622 с.
10. Тарасюк Л.С. Андрогінна цілісність як феномен соціального буття людини : монографія. Київ : АМУ, 2017. 334 с.
11. Тарасюк Л.С. Person identity problem: imitation or authenticity (in the context of philosophical anthropology). *Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах*. 2016. № 9 (137). С. 143–148.
12. Тарасюк Л.С. Гармонія людини як прояв її цілісності. *Відкриті еволюційні системи* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції, м. Ніжин, 18–21 травня 2016 р. Ніжин, 2016, С. 207–213.

Tarasyuk L.S. THE DIALECTICS OF INTEGRITY IN THE HISTORY OF PHILOSOPHY

The purpose of this study is to perform a retrospective analysis of the dialectic of integrity; to reveal that the priority of values is determined by a person's worldview culture; to justify the dialectic of integrity, which is a necessary moment of everyday changes. Research methodology is based on the principles of historicism, objectivity, systematic, philosophical and historical analysis. The scientific novelty lies in the philosophical and anthropological conceptualization of the dialectic of integrity as a factor in stabilizing human existence and its creative destabilization for the self-realization of each person in contemporary complicated sociocultural contexts. The variability of methodological positions and, accordingly, the understanding of not only the very essence of human integrity, its dialectic, but also the versatility of ways of its comprehension are substantiated. The multidimensionality of integrity in its historical, social, philosophical, anthropological, and cultural dimensions is revealed. Dialectics of integrity is revealed as a category of human being in its integrity of spirit, soul and body. In society, human integrity is manifested in its communicativeness and impact on the outside world. The multidimensional consideration of the person, their natural and social being, the basics of personality's integrity formation is carried out. The sociocultural and philosophical and anthropological approach to integrity as one of the adaptation mechanisms in overcoming the external and internal conflicts in modern society of risk is analyzed.

The results of this scientific research give the opportunity to set up a new philosophical approach in comprehension of the concept of integrity as a sociocultural problem and extend the range of researches, the subject of which is a person renewing one's integrity in the measurings of existence. As a result of theoretical searches conclusions and clauses that have practical value for selfdeployment of personality's integrity. They can be recommended for development of strategies of civil society and institutions of social partnership and social responsibility in Ukraine formation.

Key words: dialectic, integrity, person, being, society, philosophical and historical analysis.